

ILYÉS KINGA

Sebastian Bong: *Gesellschaftsrechtliche Wirkungen einer Familienverfassung: Zur rechtlichen Relevanz einer tatsächlichen Willenseinigung mit Rechtsgeschäftsbezug in Familiengesellschaften*

Sebastian Bong: *Gesellschaftsrechtliche Wirkungen einer Familienverfassung: Zur rechtlichen Relevanz einer tatsächlichen Willenseinigung mit Rechtsgeschäftsbezug in Familiengesellschaften*, Mohr Siebeck, Tübingen, 2022. 485 oldal

Sebastian Bong „*Gesellschaftsrechtliche Wirkungen einer Familienverfassung: Zur rechtlichen Relevanz einer tatsächlichen Willenseinigung mit Rechtsgeschäftsbezug in Familiengesellschaften*”¹ című könyve részletesen elemzi a családi alkotmányok szerepét és jogi relevanciáját a családi vállalkozások kontextusában. A mű alapvetően arra keresi a választ, hogy a családi alkotmány miként járulhat hozzá a családi vállalkozások hosszú távú fenntarthatóságához, valamint milyen jogi hatásokat vált ki a társasági jog keretein belül.

Sebastian Bong jogtudományi tanulmányait a hamburgi Bucerius Law School keretében végezte. Szakmai gyakorlatát a Hanseatisches Oberlandesgerichtnél töltötte. Tudományos munkatársként tevékenykedett a hamburgi Max-Planck Intézetben. 2018 óta közjegyzőhelyettes, 2022 óta közjegyző.

A kötet bevezető része összefoglalja a családi vállalkozások és a családi alkotmány jelentőségét, valamint azokat a kihívásokat, amelyekkel ezek a vállalkozások szembe-sülnek. A szerző hangsúlyozza, hogy a modern családi vállalkozások fenntartása nem csupán jogi eszközökkel érhető el, hanem ez jelentős mértékben múlik a családtagok közötti bizalmon, a közös értékeken és az együttműködés iránti elkötelezettségen. Egy vállalkozás hosszú távú sikeressége érdekében elengedhetetlen, hogy a családtagok olyan kötelezettségeket is vállaljanak, amelyek néha személyes érdekeikkel ellentétesek.

1 Magyar nyelven: A családi alkotmány hatása a társasági jogban. A ténybeli megállapodás jogi relevanciájáról a családi vállalkozásoknál.

A családi alkotmány ebben a kontextusban olyan kiegészítő dokumentumként jelenik meg, amely a családi vállalkozások működését szabályozó szerződéseket egészíti ki. A dokumentum célja, hogy erősítse a családtagok közötti összetartást, elősegítse a konfliktusok kezelését, és támogassa a generációkon átívelő vállalkozási struktúrát. A szerző bemutatja, hogy a családi alkotmány nem csupán jogi értelemben releváns, hanem kulturális és érzelmi szempontból is fontos eszköz lehet a vállalkozás és a család közötti harmónia fenntartásában. A bevezető kiemeli, hogy a családi alkotmány kidolgozása alapos és irányított egyeztetési folyamat eredménye, amelyben a családtagok közösen vitatják meg az alapvető értékeiket, céljaikat és az együttműködés szabályait. Az alkotmány ennek a közös megegyezésnek az írásos megfogalmazása, amely iránymutatás-ként szolgál a családtagok számára a jövőbeli döntések és konfliktusok kezelésében.

A családi alkotmányok jelentősége az utóbbi években növekvő figyelmet kapott mind a gyakorlatban, mind a tudományos diskurzusban. A szerző rámutat, hogy a családi alkotmányok egyre elterjedtebbek nemcsak Németországban, hanem nemzetközi szinten is, például az Egyesült Államokban, Spanyolországban, Olaszországban, Franciaországban és az ázsiai országokban. A növekvő népszerűséget a tanácsadói iparág fejlődése is elősegítette, amely egyre több vállalkozást ösztönöz ilyen dokumentumok kidolgozására.

Bár a családi alkotmányokkal szemben időnként kritikák is megfogalmazódnak, miszerint azok csupán „*divatos tanácsadói termékek*”, a gyakorlat és a pozitív visszajelzések azt mutatják, hogy ezek a dokumentumok valóban hozzájárulnak a családi vállalkozások hosszú távú fenntarthatóságához. A szerző a bevezetőben felvázolja a könyv célját, amely a családi alkotmányok jogi természetének, társasági jogi hatásainak és gyakorlati alkalmazhatóságának átfogó vizsgálata.

A könyv első fejezete (*Das Familienunternehmen*) átfogó képet nyújt a családi vállalkozások mibenlétéről és sajátosságairól. Sebastian Bong alapos elemzéssel vezeti be a témát, kiemelve a családi vállalkozások egyedi természetét, amely szorosan kapcsolódik a család és a vállalkozás közötti dinamikához. A családi vállalkozások nem csupán gazdasági egységek, hanem érzelmi, kulturális és társadalmi kötelek által meghatározott struktúrák, amelyek működése és sikere a családtagok közötti szoros és jó kapcsolaton alapul. A családtagok gyakran kettős szerepben jelennek meg, egyfelől mint tulajdonosok, másfelől mint aktív résztvevők a vállalkozás működésében, ami sajátos előnyöket és kihívásokat egyaránt magában hordoz.

A szerző a családi vállalkozás fogalmának meghatározásával kezdi az elemzést, hangsúlyozva, hogy az ilyen típusú vállalkozások működését nem kizárólag jogi keretek határozzák meg, hanem nagyban befolyásolják a családtagok közötti személyes kapcsolatok, közös értékek és célok. A család domináns szerepe a tulajdonlásban és a döntéshozatalban különleges helyzetet teremt, amely egyszerre biztosít stabilitást és lehetőséget, de ugyanakkor konfliktusok forrása is lehet. A generációkon átívelő működés és a hosszú távú perspektíva szintén kiemelt jelentőségű, hiszen a családi vállalkozások általában arra törekednek, hogy örökségként adják tovább a vállalkozást a következő generációknak. Ez a törekvés gyakran az öröklési folyamat és a generációváltás során ütközik kihívásokba, különösen akkor, ha az utódok elkötelezettsége vagy képességei nem felelnek meg az elvárásoknak.

Az első fejezetben a szerző részletesen elemzi a családi vállalkozások érzelmi és szociális tőkéjét, amely alapvetően meghatározza a vállalkozások működését. Az érzelmi tőke, amely a bizalmon, a közös értékeken és a szoros családi kapcsolatokon alapul, elősegíti a döntéshozatalt és a konfliktusok kezelését, ugyanakkor bizonyos helyzetekben akadályozó tényezővé is válhat, különösen akkor, ha az érzelmekek és a racionális üzleti döntések ütköznek. A családi vállalkozások működésének jogi keretei is központi témát jelentenek a fejezetben. Bong rámutat arra, hogy bár a családi vállalkozások általában szilárd jogi alapokra vannak felépítve, a jogi keretek nem mindig képesek kezelni a családtagok közötti érzelmi és személyes kapcsolatokat. Ebből kifolyólag az informális szabályok, mint például a családi alkotmány, különösen fontosak. Ezek az informális eszközök kiegészítik a jogi kereteket, és elősegítik a vállalkozás és a család közötti harmónia fenntartását.

A családi alkotmány jelentőségét a szerző a fejezet végén emeli ki, mint olyan eszközt, amely világos iránymutatást nyújt a családtagok számára a vállalkozás működésével kapcsolatos alapvető kérdésekben. A dokumentum nem csupán jogi értelemben releváns, hanem kulturális és érzelmi szempontból is fontos szerepet játszik, mivel hozzájárul a családi összetartás erősítéséhez, a konfliktusok megelőzéséhez és a közös célok eléréséhez. Az első fejezet tehát arra világít rá, hogy a családi vállalkozások sikeressége nem csupán a formális jogi kereteken múlik, hanem azokon az informális tényezőkön is, amelyek a családtagok közötti bizalomra, elkötelezettségre és közös célokra épülnek. Bong érvelése szerint a családi alkotmány nemcsak a vállalkozás működését szabályozza, hanem a család és a vállalkozás közötti együttműködés alapvető pillérévé is válik. Ez a fejezet szilárd elméleti alapot nyújt a családi vállalkozások további vizsgálatához és a családi alkotmány jogi relevanciájának megértéséhez.

Sebastian Bong könyvének második fejezete (*Die Familienverfassung*) a családi alkotmányt mint fogalmat, gyakorlatot és eszközt állítja középpontba, bemutatva annak történeti előzményeit, funkcióit és jogi relevanciáját. A fejezet célja, hogy elméleti és gyakorlati szempontból is megvilágítsa, hogyan járul hozzá a családi alkotmány a családi vállalkozások fenntarthatóságához és belső összhangjához. A szerző kiindulópontként ismerteti a családi alkotmány modern fogalmát, amely a vállalkozások irányításának és a családi kapcsolatok menedzselésének egyre elterjedtebb eszközévé vált.

A fejezet elején Bong a családi alkotmány történeti gyökereit vizsgálja. Rámutat, hogy a modern családi alkotmányok elődei megtalálhatók a nemesi családok házi törvényeiben, valamint a családi hitbizományok (*fideicommissum familiae*) rendszerében, amelyek a családi vagyon és hatalom generációkon átívelő fenntartására törekedtek. Ezek a hagyományos intézmények különösen nagy hangsúlyt fektettek a család egységének és vagyonának megőrzésére, amely szándék máig visszaköszön a családi alkotmányok célkitűzéseiben. Az iparosodás és a modern gazdasági környezet kialakulásával ezek a régi struktúrák azonban alkalmazkodásra kényszerültek, és egyre inkább a vállalkozói (polgári) családok igényeit kezdték kiszolgálni.

A történeti áttekintést követően a szerző a családi alkotmány mai funkcióit tárgyalja. A modern családi alkotmányok fő célja, hogy irányelveket és kereteket nyújtsanak a családtagok együttműködéséhez, egyúttal hozzájáruljanak a vállalkozás stabilitásához és hosszú távú fennmaradásához. Bong hangsúlyozza, hogy a családi alkotmányok

legfontosabb szerepe nem pusztán a jogi szabályozásban rejlik, hanem abban, hogy közös értékeket és célokat fogalmazzanak meg, valamint elősegítsék a családtagok közötti kommunikációt és konfliktuskezelést. A családi alkotmány ily módon egyfajta „relációs kormányzás”-ként működik, amely kiegészíti a vállalkozás formális jogi kereteit. A szerző szerint a relációs (vállalati) kormányzás olyan irányítási és együttműködési megközelítés, amely az érintettek közötti kapcsolatokra, bizalomra és közös normákra épít, ahelyett, hogy kizárólag formális szabályokra és szerződésekre támaszkodna. Ez a modell különösen hasznos hosszú távú, összetett kapcsolatok esetében, ahol a formális keretek nem elégségesek a dinamikus és gyakran változó viszonyok kezeléséhez. Ez a megközelítés alapvetően a kölcsönös bizalmat, elkötelezettséget és a közös értékeket helyezi előtérbe, mivel ezek a tényezők minimalizálják a konfliktusokat, támogatják az érdekek összehangolását, és segítik a hatékony kommunikációt. Ez a megközelítés nem csupán a formális szerződéseket használja iránymutatásként, hanem informális megállapodásokat és nem kötelező érvényű normákat is, amelyek nagyobb szabadságot és gyorsabb alkalmazkodást tesznek lehetővé.

Bong részletesen elemzi a családi alkotmányok gyakorlati megvalósítását, különösen a kidolgozásuk folyamatát. Bong rámutat, hogy a családi alkotmány kidolgozása általában komplex, külső szakmai szereplőkre is épülő egyeztetési folyamat eredménye, amelynek során a családtagok közösen vitatják meg az együttműködés alapelveit, a vállalkozás jövőképét és az egyéni szerepek meghatározását. Ez a folyamat nemcsak a konszenzus kialakítását segíti elő, hanem erősíti a családtagok közötti kötelek kialakulását vagy erősödését. A dokumentum végleges formájában rögzíti a család közös értékeit, stratégiáit és a konfliktusok kezelésére szolgáló mechanizmusokat, amelyek a hosszú távú sikeresség alapjai.

A fejezet kitér a családi alkotmányok sokféleségére is. Bong bemutatja, hogy a családi alkotmányok tartalma és formája jelentősen eltérhet az egyes vállalkozások között. Míg egyes alkotmányok hangsúlyozottan informálisak, és inkább irányelvekként szolgálnak, addig mások részletes szabályozásokat tartalmaznak, amelyek jogilag is relevánsak lehetnek, jogi kötőerővel bírhatnak. Ez a sokszínűség a családi vállalkozások egyedi igényeit tükrözi, ugyanakkor azt is mutatja, hogy a családi alkotmányok nem egy minden vállalkozásra érvényes sablon szerint működnek. A szerző egyébként nem foglalkozik a jogilag releváns családi alkotmány és a szindikátusi szerződés elhatárolásával (vagy az elhatárolás esetleges lehetetlenségével).

Bong a fejezet végén a családi alkotmány jogi és társasági jogi jelentőségét tárgyalja. Hangsúlyozza, hogy bár a családi alkotmányok elsősorban informális dokumentumok, jogi relevanciával is bírhatnak, különösen akkor, ha a társasági szerződésbe (létesítő okiratba) vagy más jogi kötőerővel rendelkező dokumentumokba integrálják őket. A családi alkotmányok ily módon nemcsak a család belső viszonyait szabályozzák, hanem befolyásolhatják a vállalkozás működését és a társasági döntéshozatali mechanizmusokat is. A családi alkotmányok a szerző szerint a család és a vállalkozás közötti harmónia alapvető pilléréként jelennek meg.

Sebastian Bong könyvének harmadik fejezete (*Rechtliche Untersuchung*) a családi alkotmányok jogi elemzésére összpontosít, részletesen megvizsgálva azok jogi természetét, társasági jogi hatásait és az egyes gyakorlati alkalmazási lehetőségeket.

A fejezet célja, hogy bemutassa, hogyan illeszkedik a családi alkotmány a társasági jogi keretek közé, és milyen módon fejthet ki közvetlen vagy közvetett hatást a családi vállalkozások működésére.

A szerző a családi alkotmány jogi természetének feltárásával kezdi a fejezetet. Bong szerint a családi alkotmány elsősorban informális megállapodás, amely alapvetően a családtagok közötti konszenzuson alapul. Ugyanakkor bizonyos esetekben formális jogi jelleget ölthet, ha például egyes elemeit beépítik a társasági szerződésbe, más szerződésekbe vagy kötelező szabályzatokba. A jogi természet pontos meghatározása függ attól, hogy az adott dokumentumot milyen módon és célból alkalmazzák. A szerző kiemeli, hogy a családi alkotmány egyfajta „*relációs szerződésként*” értelmezhető, amely a jogi kötelezettségek mellett társadalmi és érzelmi normákat is magában foglal.

A fejezet második része a családi alkotmány társasági lehetséges hatásait vizsgálja. Bong alaposan elemzi, hogy milyen módon befolyásolhatja a családi alkotmány a vállalkozás működését, különösen a döntéshozatali folyamatokat, a tulajdonosi struktúrát és a családtagok jogait. A családi alkotmány jogi hatása gyakran közvetett, például csupán iránymutató szerepet tölthet be a társasági szerződések értelmezésében vagy a társaság belső szabályainak kialakításában. Bizonyos esetekben azonban közvetlen jogi relevanciája is lehet, ha például a társasági szerződés explicit módon hivatkozik rá, vagy ha a családtagok aláírásukkal kötelezővé teszik magukra nézve. A szerző példákat hoz arra, hogy a családi alkotmány hogyan járulhat hozzá a tulajdonosi konfliktusok kezeléséhez, a generációváltás szabályozásához, valamint a társasági döntéshozatal átláthatóságának növeléséhez.

A fejezet harmadik része a családi alkotmányok gyakorlati alkalmazási formáit tárgyalja. Bong itt részletesen elemzi azokat a konkrét helyzeteket, amelyekben a családi alkotmány szerepet játszhat. Ezek közé tartozik például a családtagok közötti konfliktusok rendezése, a stratégiai döntéshozatal támogatása, vagy akár a vállalkozás és a családtagok közötti kötelezettségek meghatározása. A szerző külön figyelmet fordít azokra az esetekre, amikor a családi alkotmány tartalmát a kógens jogi normákkal összhangban kell alkalmazni, például az öröklési jog, a társasági jog vagy a munkajog keretében.

A fejezet egyik fontos témája a családi alkotmány és az úgynevezett „*soft law*” viszonya. Bong megvizsgálja, hogy a családi alkotmány hogyan illeszkedik a nem kötelező jogi normák kategóriájába, és milyen szerepet játszhat a családtagok közötti viselkedés irányításában. Sok esetben a családi alkotmány nem kötelező erejű normákon keresztül irányítja a családtagok viselkedését és döntéshozatalát. A szerző rámutat, hogy a családi alkotmány jogi hatásainak értékelésekor fontos figyelembe venni annak tartalmát, szerkezetét és a családtagok közötti konszenzust. Az olyan elemek, mint a konfliktuskezelési mechanizmusok, a döntéshozatali szabályok vagy a családtagok jogai és kötelezettségei, különösen fontosak lehetnek a jogi relevancia szempontjából.

A könyv zárórésze (*Zusammenfassung wesentlicher Ergebnisse*) az eredmények átfogó összegzését nyújtja. A szerző összekapcsolja a könyv korábbi fejezeteiben tárgyalt elméleti és gyakorlati megállapításokat, és átfogó képet ad arról, hogy a családi alkotmány miként járul hozzá a vállalkozások és a család közötti együttműködés erősítéséhez. Bong azt hangsúlyozza, hogy a családi alkotmány legnagyobb értéke abban

rejlük, hogy hidat képez a formális jogi keretek és az informális családi normák között. A dokumentum létrehozása során fontos, hogy a családtagok aktívan részt vegyenek az egyeztetési folyamatban, mivel ez nemcsak a családi alkotmány tartalmának hiteles-ségét, hanem annak elfogadottságát és tiszteletben tartására vonatkozó hajlandóságot is növeli. A szerző felhívja a figyelmet arra, hogy a családi alkotmány kidolgozása nem egyszeri esemény, hanem folyamat: rendszeres felülvizsgálatokkal és aktualizálásokkal kell fenntartani.

Kritikai észrevételként azt lehet kiemelni, hogy a könyv hangsúlyosan jogelméleti megközelítést alkalmaz, ami rendkívül hasznos a téma mélyebb megértéséhez. Azonban ez néha a gyakorlati példák rovására történt. Hasznos lett volna konkrét családi alkotmányok tartalmi elemzését is elvégezni. Hiányzik a családi alkotmány elhatárolása más kapcsolódó jogi instrumentumoktól, például a részvényesi vagy szavazási megállapodásoktól, amely a könyv egyik potenciálisan fontos eleme lehetett volna. Bár a könyv nemzetközi példákra is utal, részletesebb összehasonlítás a különböző jogrendszerek családalkotmány-gyakorlatával még gazdagabbá tette volna a vizsgálatot. Végül pedig a szerző alapvetően pozitív képet fest a családi alkotmányról, de kevésbé hangsúlyozza annak lehetséges korlátait vagy visszaélészerű alkalmazását. Például érdemes lett volna részletesebben megvizsgálni, hogy mi történik akkor, ha a családi alkotmány tartalma konfliktusba kerül a formális jogi szabályozással, vagy ha a dokumentumot a családtagok egy része nem tartja be.

Ezek a kritikai észrevételek nem csökkentik a könyv tudományos értékét. Ugyanis a könyv a német jogirodalomban megszokott módon rendkívül részletes és pontos munka. És a szerző végkövetkeztetésével, amely szerint a családi alkotmány sokoldalú eszköz a családi vállalkozások számára, különösen azok számára, amelyek hosszú távú fenntarthatóságra törekszenek, csak egyetérteni lehet.